

A HELYI PÉNZ BEVEZETÉSÉNEK FŐBB TAPASZTALATAI MAGYARORSZÁGON

Napjainkban a helyi érdekek felértékelődésével a helyi pénzek jelentősége egyre inkább növekszik. Ezek jogilag utalványnak számító készpénz-helyettesítő fizetőeszközök, rövidebben fogalmazva: forgatható utalványok. A kibocsátók célja jellemzően a helyi pénzforgalom felgyorsítása, a tőke helyben tartása, a helyi termékek fogyasztásának elősegítése (kibocsátók: általában helyi önkormányzatok, civil szervezetek). A helyi önkormányzatok szerepe nagyon fontos a település és a régió fejlődésében, valamint a helyi pénz sikerében is. Másrésről az is igaz, hogy a helyi pénz témája megosztó. Vajon meg lehet-e oldani a gazdasági problémákat a mainstream közgazdaságtanon kívül? Hogyan tudják a helyi pénz adta lehetőségeket kihasználni, mely tényezőket kell figyelembe venni a működtetés során és milyen előnyökkel és hátrányokkal jár a régió szempontjából? Összehasonlítva a különböző alternatív és helyi pénzrendszereket, a szerzők keresik a választ arra, hogy miként lehet sikeres egy helyi pénz, miként lehetne megőrizni a már létrehozott helyi pénzeket?

Kulcsszavak: helyi pénz, pénzhelyettesítők, helyi gazdaság, kiegészítő pénznem, fenntartható gazdaság

A helyi pénzről leginkább azt tudjuk, hogy a használata által nyújtott kedvezmények, előnyök elősegítik, hogy a helyi élelmiszer, kézműves termék vagy éppen a helyi alapanyag felhasználásával készített cikkek és a szolgáltatások jelentősebb mértékben elégítsék ki a helyi lakosság szükségleteit, e javak ezáltal jobban ellenőrizhető technológiával, helyben, a szállítás miatti környezet-szennyezés és felesleges erőforrás-pazarlás nélkül álljanak rendelkezésre. Többnyire üdvözlük is az egyre több magyarországi helyi pénz megjelenését a fenntartható fejlődést szem előtt tartó szakemberek.

A helyi pénz kifejezést használom, de természetesen jogilag nem pénzről, hanem forgatható utalványról van szó, pénzhelyettesítő eszközről. Azonban a köznyelv, illetve maguk a kibocsátók helyi pénznek nevezik, a rövidség és a gördülékenyebb olvashatóság kedvéért így szerepeltem, noha valójában ez, a pénzügyi szakterület terminológiáját pontosan használva – nem helyes (még akkor sem, ha a pénzfunkciók közül többet is képesek betölteni ezek az eszközök – Parádi Dolgos, 2016a).

A helyi pénz vonatkozásában gyakran, minden szempontból csak pozitív állításokkal találkozunk. Ám nem csak sikertörténetek vannak a világban, sőt, külföldön és idehaza is nagyon sok kudarccal járnak e kísérletek. Magyarországon talán a legismertebb helyipénz-próbálkozás az elmúlt 10 évben a soproni kékfrank, amelynek 2017-ben, a 2016-os évet lezáró beszámolója kapcsán bejelentették esetleges jövőbeni várható megszüntetését. Ez, ha így lesz, az nagy csalódás, sokak számára volt ugyanis e kezdeményezés példaértékű. Egy kis szövetkezet égisze alatt lelkesítő gazdasági és társadalmi célokat tűztek ki, amelyek úgy tűnik, nem váltak elérhetővé. Két évvel a soproni kékfrankot követő balatoni korona helyzete olyan, hogy esetében sem kizárt egy hasonló forgatókönyv – pár évvel később. A másik három helyi pénz – a Bocskai korona, az alsómocsoládi rigac és a tokaji dukát – azért marad ki a vizsgálatból, mert a tendenciák annál jobban megfigyelhetőek, minél régebb óta működik a helyi pénz.

A tokaji dukát kibocsátása időben az utolsó, 2015-től működik. Tokaj-Hegyalja helyi pénzéről van szó, kibocsátója ugyanaz a Hajdúnánási Holding Zrt., amely a Bocskai korona kibocsátásában már tapasztalatokkal rendelkezik. A tokaji dukát céljaiban igen markánsan hangsúlyozza a helyi pénz turisztikai jelentőségét (Varga – Vér – Cseh, 2016).

E nemes kezdeményezések kapcsán a tanulmány azt kívánja megvizsgálni, vajon miért nem voltak sikeresek – legalábbis eddig – a helyi pénzek, mit lehet tenni azért, hogy elérjék a kívánt célokat, mint a helyi gazdaság élénkítése, a térség munkaerő-megtartó ereje, helyi közösségek megerősítése. Hogyan kellene vajon működniük, hogyan kellene ezeket működtetni? A külföldi és magyar példák segítségével, az említett két magyar helyipénz-kibocsátó tevékenységének mélyebb vizsgálatával igyekszik támpontokat adni a tanulmány.

A helyi pénz természete

A helyipénz-kezdeményezések kapcsán gyakran hivatkoznak Silvio Gesell elméletére, mivel e pénzeknek nincs kamata – sőt egyes esetekben (erre is voltak már példák) negatív kamata van. A Silvio Gesell-féle elveknek megfelelően forgásbiztosított – más szóval szabad pénz – amelyet azonnal elköltenek, segíti a kis, helyi vállalkozások boldogulását, a gazdaság fejlődését, ugyanakkor nem a kamat által kikényszerített kényszerű növekedésről van szó. A Silvio Gesell-i őskamat ugyanis – Gesell és követői szerint – a fő oka a recesszióknak (Balogh – Parádi – Varga, 2014). Mivel a helyi pénz kiiktatja a gazdálkodás rendszeréből a kamatot, ezzel a pénz tartását sebezhetővé teszi és annak elköltését, vagyis a pénz forgását ösztönzi. A forgásbiztosított pénzt nem vonják ki a forgalomból, hogy óvatossági vagy felhalmozási célból megtakarítást képezzenek belőle. A gyorsabban gazdát cserélő pénz fellendíti a forgalmat, prosperitást idéz elő. Sokak szerint ez a helyi pénz működésének legfontosabb várt előnye (Varga

– Madaras, 2013). A vélemények azonban megoszlanak, a közgazdászok egy jelentős része teljesen elhibáztattnak tartja Gesell gondolatmenetét, amely a pénzügyi közvetítés fejlett intézményét építi le és a mai modern gazdaság visszafejlődésének lehetőségét látják benne (Helmeczi – Kóczán, 2011).

Magyarországon már 7 éve – a pénzügyi válságból való felocsúdás évei óta – zajlik az a folyamat, amely révén helyi pénzeket hoznak létre. Természetesen Magyarországon kívül már jóval korábbról számtalan példát találunk (pl. a wörgli pénzt 85 évvel ezelőtt vezették be). Az indoklás alapján a helyi pénzre szükség van, hiszen a település vagy a kistérség gazdaságát erősíti azáltal, hogy helyben használhatók fel ezek a pénzek, a lokális kereskedelmet erősítik a távolsági helyett, a helyben meglévő gazdasági erőket a globális helyett (Lietaer – Belgin, 2017). A helyi pénz előnye három vetületben vizsgálhatók: pénzügyi (pl. a bankban fedezetként elhelyezett pénz hozama), kereskedelmi (pl. helyi üzletek és szolgáltatók forgalmának abszolút emelkedése) és társadalmi-politikai előnyök (pl. a munkanélküliség csökkenése vagy az identitástudat erősödése a régióban) (Varga – Madaras, 2013).

Lietaer két csoportba sorolja a kiegészítő pénzeket (Lietaer – Belgin, 2017): a kiegészítő fizetőeszközök részben kereskedelmi, részben társadalmi célú pénzek. A társadalmi célú kiegészítő fizetőeszközök komoly társadalmi és gazdasági problémákra adhatnak választ, értéket közvetíthetnek és hozhatnak felszínre. A később részletesen ismertetett helyi pénzek a gazdasági hasznok mellett éppen olyan nagy hangsúlyt fektetnek a közösségi célokra, a közösség önkifejező erejének erősítésére, a helyi összefogás magasabb szintre emelésére. Emiatt az itt vizsgált soproni kékfrank és a balatoni korona egyértelműen egyik csoportba sem sorolható be.

Igazolni látszik a kiegészítő pénzek létrejöttét modern jelenségként értékelők véleményét, hogy a gazdasági kérdések, köztük a pénzügyi dilemmák megoldásának elméleti irányaként egyre gyakrabban jelölik meg a hálózatelmélet következtetéseit, a modern gazdaság által felvetett kérdésekre gyakran e területről várják a válaszokat. A hálózatelméletek megoldása a stabilitás javítására a sokfésűség, a diverzitás, az ennek nyomán kialakuló nagyfokú alkalmazkodóképesség. Talán éppen ennek megfelelően, napjainkban új fizetőeszközök kialakulásának vagyunk tanúi: pénz- és pénzügyi eszköz fogalmak határmezsgyéjén található pénzügyi innovációk, pénzfunkciók jelentős részét betöltő utalványok, helyi pénzek, virtuális pénzek és marketingcélból létrehozott fizetőeszközök (Lietaer – Belgin, 2017).

Azonban mindezek ellenére tagadhatatlan, hogy a helyi pénzeknek nélkülözhetetlen szerepük ott van, ahol fejletlen a pénzügyi rendszer és tartós pénzhiány lép fel, ez nem jellemző azonban – legalább is, amikor a világ fejlettebb részét nem szorongatja súlyos pénzügyi válság – a nyugat-európai országokra, vagy az Egyesült Államokra, ahol számszerűen szintén nagyon sok az ilyen rendszer (Varga, 2016a). Lietaer „Új pénz egy új világnak” című könyvének elején – mint a helyi pénzek hasznát bizonyító esetek non plus ultráját – mutatja be egy kis latin-amerikai

városka sikertörténetét, az ott bevezetett helyipénz-rendszer lényegét.

Bár mondhatjuk, hogy Latin-Amerika – mivel nincs jelentős hasonlóság gazdasági és pénzügyi rendszereink, azok fejlettségi szintje között – nem járhat számunkra különösebb tapasztalatokkal, de a kis városka példáját elolvasva mindjárt szembeötlött egy: a siker speciális körülmények között jött létre, még Latin-Amerikában sem – vagy legalábbis kevés helyen – valósítható meg máshol, ugyanúgy. Kezdetben a városka egyetlen adottsága a jól kiépített buszközlekedés volt, de szinte semmi mással nem dicsekedhetett: nagy volt a nyomor, sok a szemét és piszok az utcákon, az emberek nyomorogtak, munka nélkül, gyakorlatilag nincstelenül és ebből következően a buszközlekedést sem tudták kihasználni. Az élelmes polgármester ötlete az volt, hogy kapjanak buszutasványt azok, akik társadalmi munka keretében hajlandók megtisztítani a várost a mindent elöntő szeméttől. A közlekedés – az üresen közlekedő menetrendszerű járatokat tekintve – magas fix költségekkel bír, így az újabb és újabb utasok minimális határköltséget jelentenek, tehát szinte ingyenesen végezték a „köz munkát”. Az előnyök kölcsönösök voltak. A városlakók végre utazhattak busszal, és mint kiderült, ennek számos járulékos hatása lett, pl. tudtak munkát keresni, nem volt baj, ha a város távolabbi szegletében találtak munkát. Később aztán a „köz munkák” köre bővült a város igényeinek megfelelően, és a szóban forgó utalvány sem buszutasvány volt már, többféle szolgáltatásra terjesztették ki, de addigra már bejáratott eszköz volt, amelyben bíztak az emberek. Ezzel a rendszerrel az egyik legszegényebb település az egyik leggazdagabbá vált a térségben (Lietaer – Belgin, 2017).

A legfontosabb levonható tanulság számunkra talán az, hogy a helyi adottságok és igények eltérőek, és erre kell építeni a helyi gazdasági innovációkat, amilyen a helyi pénz is. (Könnyen lehet, hogy valahol éppen nem a helyi pénz a megoldás a helyi gazdaság jobbá tételére.) A specifikumokra építő helyi gazdaságpolitika lényege, hogy nem gondolkodhat sablonokban és a minták másolása nem elegendő. Ha vannak olyan pontok, ahol egyszerre több vagy valamennyi társadalmi csoport érdeke előremozdítható, kölcsönösen előnyös megállapodásokra van lehetőség, mindenképpen meg kell tenni a lépéseket kiaknázásuk irányába.

Ha a helyi pénz jól illeszkedik a koncepcióba, akkor az a kérdés, hogy a jogi szabályozás kellő teret enged-e az újító, sajátos vonásoknak? Ha nem, van-e olyan lobbitevékenységre mód, amellyel ez a probléma kiiktatható? Ha a helyi pénz a lokális igények, sajátosságok mentén jön létre, minden bizonnyal népszerűbb. De meg lehet próbálni utólag is olyan addicionális plusz kedvezményekkel kiegészíteni a felhasználók hasznait, melyek népszerűbbé teszik a helyi pénzt. Ilyen próbálkozás volt nálunk a helyi-pénz-forgalom növelésére a cafetériaelemként való engedélyeztetés, igaz, ez nem járt sikerrel. Ebből a szempontból a szövetkezeti kibocsátás kevésbé szerencsés, mint az önkormányzatok által létrehozott helyi pénz, mert utóbbi könnyebben népszerűsíthető az ő hatás- és döntési jogkörükbe tartozó területeken. Használatát „be tudják járni”,

jutalomként, támogatásként és juttatásként adható, pl. pályázattal megnyerhető helyi pénzzel.

Noha jogi szempontból a létrehozott helyi pénzek forgatható utalványok és ezeket élesen megkülönböztetik az „egyszerű” utalványoktól, Lietaer példájának buszutasalványa csak „egyszerű” utalvány (amely később biztosan helyi pénzként funkcionált). Ha a példák körét kiterjesztjük a „nem forgatható” utalványokra, akkor azt tapasztaljuk, hogy azok meglehetősen népszerűek. Általában különböző kedvezményeket biztosítanak, amit végső soron valaki megfizet, pl. a központi költségvetés, vagy akár üzleti szervezet bevételkiesés formájában. A kibocsátás és kezelés költségeinek viselője is egyértelmű: aki az utalvány céljának megvalósításában érdekelt.

A helyi pénzek elindításakor is körültekintően kell megállapítani, kik azok, akinek érdeke fűződik a kibocsátáshoz, konkrétan, kinek, milyen arányban – ennek megfelelően, előzetesen megkötött megállapodások segítségével – arányosan célszerű viselni a költségeket. Szövetkezeti formánál pl. kérdés, kinek, mekkora haszna van a helyi pénz bevezetéséből, miközben mindenki egyforma mértékben járul hozzá – ez egy idő után kényes ponttá válhat. Csak egy lehetséges példa: ha turisztikai vonzereje van a helyi pénznek (pl. balatoni korona), akkor a pénz turisztikai szervezetekkel karöltve és együtt finanszírozva kellene kibocsátani. Ha a helyi vállalkozások a fő nyertesei, akkor őket kéne még a kibocsátáskor meggyőzni: valamivel jelentősebb kedvezményeket biztosítsanak a közösségi pénz használóinak.

A helyi pénz és utalványok kibocsátását és használatát a korábbi elégtelen szabályozás után a 2013. évi CCXXXV. törvény az egyes fizetési szolgáltatókról elég részletesen szabályozza. Még akkor is pozitívként értékelhető a szabályozás, ha ez megnehezíti a helyi pénzek kibocsátását, az eddigieknél szigorúbb szabályok vonatkoznak rájuk. A kockázatok csökkenése, a bizalom erősödése fontos tényezők, amelyek együtt járnak a szabályozás megszületésével. A Helyi Pénzek Szövetségének közbenjárásával a helyi pénzek kibocsátása a szabályozás révén nem lett engedélyköteles, de bejelentési kötelezettség van (Varga, 2016b).

A szabályozás szigorú a meglévő pénzfedezet vonatkozásában, azonban a helyi pénzek esetében erre a helyi pénzt használók védelme miatt, a kockázatok mérséklése érdekében van szükség. Azok a konstrukciók, amelyek fedezet nélkül, elszámolási egységként működhetnek, bartert folytatnak vagy szívességbankként működnek, nem a forgatható utalványok körébe tartoznak és működési mechanizmusuk is más. Látni kell azonban, hogy a magyar helyi pénzekkel kapcsolatban hangoztatott állítás, hogy a helyi pénz megvédi, elszigeteli a pénzügyi válságok hatásaitól a helyi gazdaságot, nem egészen érvényesülhet. Többféle lehetséges példa közül emeljük ki a bankpánikot. Egy (akár ál-)hír felröppenésének hatására az emberek fel kívánják venni pénzüket betéteikből, egyidejűleg pedig ez lehetetlen. Csakhamar a betéteket befagyaszttják, a betétesek között eluralkodik a pánik. Ha feltesszük, ez a helyi pénz fedezetét őrző bankot érinti, akkor a bankpánik esetén a helyi pénz ideológiája alapján a helyi pénz

kiválóan funkcionál tovább, megvédve a gazdaság szereplőit a pénzmennyiség csökkenésének hatásaitól. Valójában azonban, sokkal valószínűbb, hogy tudván, a mögöttes fedezet „veszélyben van”, a helyi pénzt használók a náluk levő helyi pénztől szabadulni kívánnak, nem fogadják el, mielőbb törvényes fizetőeszközeire szeretnék azt váltani.

Ha nincs válság, a pénzkínálat bőséges, alacsonyak a kamatok, hogy erősödhetnének azok az elszámolási és pénzrendszerek, amelyek a tranzakciók lebonyolításának gyakorlatilag fejletlenebb formái felé mutatnak? E formák jelenleg – a következő pénzügyi válság jeleinek megjelenéséig – szükségszerűen saját maguk is válságban vannak. Éppen az a helyzet, mint a másodlagos munkapiacok esetében: azok kifejezetten a válság, a munkanélküliség éveiben virágoznak, amikor pedig a válság elmúlik, csökken a munkanélküliség, e munkaalkalmakat teremtő – egyébként kevésbé vonzó – lehetőségek természetesen visszahúzódnak (Juhász, 2010).

A soproni kékfrank és a balatoni korona

A 2010. május 7-én ünnepélyes keretek között forgalomba helyezett soproni kékfrank mintául szolgált az ezután létrehozott többi helyi pénz számára. A Ha-Mi Összefogunk Európai Szövetkezet 2009. szeptember 29-én alakult meg 123 taggal, 38.500 euró alaptőkével. A Szövetkezet a Rajka és Vidéke Takarékszövetkezetnél vezetési számláit, intézi banki pénzügyeit. A Szövetkezet alapszabálya szerint alapító tag az lehetett, aki legalább egy, 100 € névértékű részjegyet vásárolt. (Feltétel volt az is, hogy egy alapító tag maximum 40 részjegyet vásárolhatott.) A kékfrank utalványok egy címletértéke egy magyar forintnak felel meg. A kékfrank utalványok szabadon átruházhatók, lejáratlalt nem rendelkeznek (Ha-mi Összefogunk Európai Szövetkezet, Alapszabály).

Minden tagnak, részjegy-aránytól függetlenül, egy szavazata van a közgyűlésben. A helyi pénzek alapvetően utalványok, „nem-utalványszerű” tulajdonságaik egyike a forgathatóság, továbbadhatók és az új tulajdonos kezében újra felhasználhatók, így végül is bárki hozzájuthat, aki elfogadja, de váltása a szövetkezet berkeiben lehetséges csak. Tehát ahhoz, hogy valaki a szövetkezettől kékfrankhoz jusson, szövetkezeti taggá kell válnia, arról a szövetkezet igazgatósági határozatban dönt (Ha-mi Összefogunk Európai Szövetkezet, Alapszabály, Helmeczi – Kóczán, 2011). Azaz, nem megy egyik napról a másikra, kissé körülményesnek is nevezhető. A visszaváltás a tervek szerint 2% visszaváltási jutalék ellenében működött volna, de mivel a szövetkezet tagjai ezt sokallották, így később ez 0,25%-ra változott.

A helyi pénzek létrehozásának fő céljai közül kiemelkedik „a helyi gazdaság, különös tekintettel Sopron és vonzáskörzete fejlesztése olyan helyi elszámolási eszköz kibocsátása útján, amely a helyben előállított termékek és nyújtott szolgáltatások igénybevételére ösztönöz” (Soproni kékfrank, működési szabályzat). Maga a szövetkezet röviden így fogalmazza meg alapvető célját, egyéb nyilatkozataiban nagyobb teret kap a közösségi szellem, az ösztartozás érzésének erősítése a helyi pénz létezése által.

Két évvel a kékfrank bevezetése után, 2012 márciusában bevezették a balatoni koronát. Hét önkormányzat, a Veszprém megyei Kereskedelmi és Iparkamara és a Kínizsi Bank részvételével alakult meg a Balatoni Korona Zrt.. A balatoni koronát 40 millió forint értékben bocsátották ki. A kedvezmények, a visszaváltási jutalék, a szép kivitelezés mind a kékfrankhoz teszik hasonlóvá. Itt is egy forintot ér egy balatoni korona. Akárcsak a kékfrank esetében, voltak olyan tervek is, hogy később elektronikus formában is használni fogják a helyi pénzt, illetve hitelt is nyújtanak balatoni koronában. Nekik sem nyílt eddig lehetőségük mindezeknek a terveknek a megvalósítására.

2013-ban létrejött a Helyi Pénzek Szövetsége, amely a három, akkor meglevő helyi pénzt forrasztotta e szövetségbe. A szövetség egymás pénzeinek elfogadását is célul tűzte ki, ami új szintre emeli a „helyi valuták” használatát. Eszerint, ha minden tájegység rendelkezne saját pénzzel és ezeket kölcsönösen elfogadnák egymás területén, akár le is csökkenhetne a hivatalos fizetőeszköz használata – kellő társadalmi akarat megléte esetén. A cél azonban nem jelenik meg deklaráltan és józanul tekintve a kérdést, a helyi pénz ez esetben is csak kiegészítő fizetőeszközként jön szóba (Tóth, 2010; Helmeczi – Kóczán, 2011).

A soproni kékfrank esetében – sokoldalú hasznossága ellenére – igazán tragikusnak nevezhető a 2016-ra kialakult helyzet: bevezetésétől a 2016-os üzleti év zárásáig a szövetkezet 60%-os vagyonszűkítést könyvelhet el. Tagjainak befizetései tehát pusztán befizetési értékük 40%-át érik (Ha-mi Európai Szövetkezet, 2016-os beszámoló). A Balatoni Korona Zrt. ezt úgy kerülte el, hogy (törvényi kötelezettségének eleget téve, veszteségrendezés céljával) a törzstőkét a 2016-os évben 50%-kal leszállította, a jelentős negatív értékű eredménytartalék javára, tehát itt is történt 50% vagyonszűkítés. A Ha-mi Összefogunk Európai Szövetkezet 2016-os beszámolójában megjelenik a következő sor: „...Arra a megállapításra jutottunk, hogy ha tagjainknak továbbra sincs lehetősége lényegesen több kékfrank átváltására, illetőleg az utalvány kiterjedtebb használatára, akkor az igazgatóság kénytelen a közgyűlésnek javasolni a szövetkezet megszüntetését.”

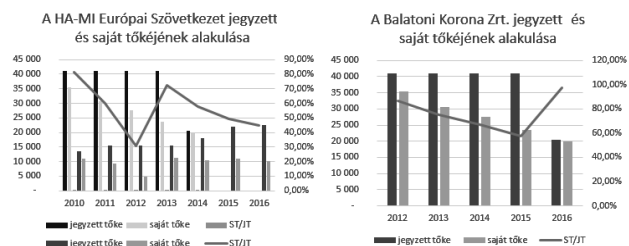
A működés éveit – ami az éves beszámolókból kiolvasható

A saját és a jegyzett tőke hányadosa a tőkevesztés mértékéről informál, arról, hogy a tulajdonosok (itt: tagok) által jegyzett tőke hogyan őrződött meg, illetve gyarapodott. A 2013. évi V. törvény – a Polgári Törvénykönyvről gazdasági társaságok esetén előírja, ha ez az érték 50% alá kerül, három hónapon belül meg kell szüntetniük a helyzetet – vagy a céget. Ezért volt kénytelen a Balatoni Korona Zrt. tőkeleszállítást végrehajtani. Egyúttal a tulajdonosoknak el kellett fogadniuk, hogy befizetett tőkéjük fele elveszett. Azonban a 2013-ban létrehozott szabályozásnak nem feleltek meg annak létrehozásának pillanatában, a Ha-mi Szövetkezet most sem. A CCXXXV. törvény egyik biztonsági eleme ugyanis, hogy a helyipénz-kibocsátó esetén a saját tőke egyáltalán nem csökkenhet a jegyzett tőke alá. E két tőkeelem kapcsolatát mindkét kibocsátó esetében

megfigyelhetjük az 1. ábrán. (Megjegyzendő, hogy van még két biztonsági elem: a fedezettel a kibocsátó sajátjaként nem rendelkezhet, és az, hogy felszámolás esetén nem képezi részét a fedezet a felszámolás során felosztható vagyonnak (Varga, 2016).)

1. ábra

A jegyzett tőke és a saját tőke alakulása a helyi pénz kibocsátásától a 2016-os év végéig

A jegyzett tőke leszállításáig a Balatoni Korona Zrt-nél lényegében ugyanaz figyelhető meg, mint a Ha-mi esetében: a saját tőke folyamatos apadása, a saját és a jegyzett tőke arányának jelentős esése. (A jegyzett tőke itt 2016-ig változatlan, szemben a Ha-mival, ahol a szövetkezet tagi be- és kifizetési folyamatosak, így a változékonyság természetes.) A Ha-mi esetében van egy törés a kritikus 2012-es év esetében, ahol a saját és jegyzett tőke aránya 23%-ossá válik(!) és ekkor az immateriális javak drasztikus felértékelése, értékhelyesbítése javított a helyzeten. Önmagában is kérdéseket vet fel ez a lépés.

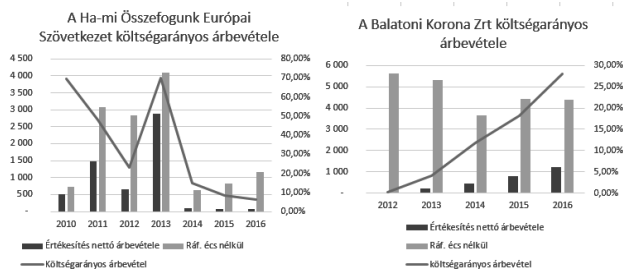
Míg a Balatoni Korona Zrt-nél az immateriális javakat 2016-ra szinte teljes egészében leírták, a Ha-minál több mint tízmillió forint értékben ma is jelen vannak. És ha ez a piacon nem elismertethető érték, akkor a tagok befizetései 40%-át sem remélhetik vissza. Ráadásul a Ha-mi forgóeszközei szinte teljes egészében egyre apadó pénzeszközökből állnak, amelyet meghalad rövid lejáratú kötelezettségeinek összege, tehát a likviditási ráta és a gyorsráta is negatív. Beigazolódni látszik az MNB véleménye, miszerint a helyi pénz előállításának és forgalmazásának jelentős adminisztratív és egyéb költségei nem térülnek meg a bevételekben, ez évről-évre negatív eredményhez és folyamatos vagyonszűkítéshez vezet (Helmeczi – Kóczán, 2011).

A Ha-mi Szövetkezet – 2016-os beszámolója szerint – eredetileg négyféle bevételi forrást képzelt el: „a forgalomban lévő kékfrank forintfedezeti számlája után kapott kamat, a visszaváltási jutalék, a profilba illő üzleti (termelő, szolgáltató) tevékenységből származó bevétel, valamint az esetleges pályázati források (támogatás).” Mint azt le is írták, az utóbbi kettő nagyobb mértékű aktivitást igényelt volna a tagoktól, mint amekkora az valójában volt. Személyi jellegű kifizetésekre eleve nem került sor, munkájukat a szövetkezet vezetése és aktív tagjai egyébként is önkéntesen végezték a szövetkezet érdekében, több áldozatot felvállalni nem tudtak. Lényegében csak az első kettő bevételi forrás jött szóba, az értékesítés nettó árbevétele gyakorlatilag a visszaváltási jutalék, a forgalomban levő kékfrank forintfedezeti számlája után

kapott kamat, pedig a pénzügyi műveletek bevétele. A kékfrank kezdeti alacsony forgalmazási értékei során azt várták, hogy előbb-utóbb beindul, de inkább alábbhagyott a kezdeti lendület, ennek köszönhető az értékesítés nettó árbevételének 2013 utáni drasztikus csökkenése is. 2016-ban már csak 73 ezer Ft, miközben a banki betéti kamatok esése miatt a pénzügyi műveletek bevétele is csak 83 ezer Ft volt. A számtalan fix költségelem miatt azonban az anyagjellegű ráfordítások nem apadtak ilyen mértékben. Bár a Ha-mi Szövetkezetnek személyi jellegű ráfordítása alig van, a Balatoni Korona Zrt-nél ez hasonlóan súlyos költségelem, mint az anyagjellegű ráfordítás. Ennek ellenére nála kedvezőbb a kép a költségárányos árbevétel mutatójánál (üzemi eredmény szintje). A taglalt tendenciák a 2. ábrán is megfigyelhetők mind az árbevételnél, mind a költségeknél, mindkét kibocsátónál.

2. ábra

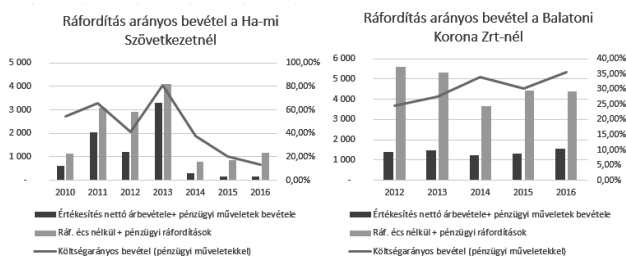
A költségárányos árbevétel alakulása a helyi pénz kibocsátásától a 2016-os év végéig

A magas értékcsökkenési leírásra reagálva, olyan észrevételek voltak a szövetkezet részéről, hogy torzítja a szövetkezet eredményeit, hiszen a kinyomtatott, de használatba még nem vett kékfrank utalványok után is számolják, amelyek elhasználódása még nem kezdődött meg. Emiatt – mivel nem tudhatjuk, mekkora része forog a forgalomban a kinyomtatott kékfrank értékének, az értékcsökkenés eleve nem került bele egyik szervezet részéről sem a ráfordítások közé. Így kedvezőbb képet kapunk a valóságnál, ugyanakkor ez is rossz és tendenciájában inkább romló, a szövetkezet esetében. A Balatoni Korona Zrt-nél javul, mert az értékesítés nettó árbevétele jobban nő, mint a költségek, ennek ellenére a mutató így is kritikusan rossz, 0-29% között mozgott.

3. ábra

A ráfordításarányos bevétel alakulása a helyi pénz kibocsátásától a 2016-os év végéig

Mivel a pénzügyi bevétel mindkét szervezet esetében fontos bevételi elem, az előbbi mutató pénzügyi bevétellel, illetve

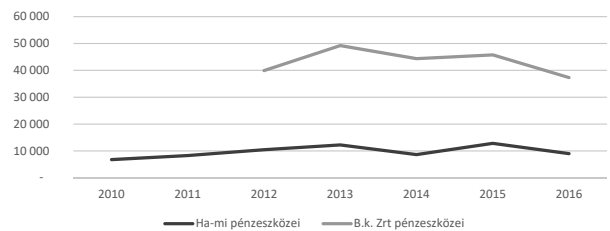
ráfördítással korrigált változatát is bemutatom a 3. ábrán (szokásos vállalkozási eredmény szintje). Nem mondható el, hogy a pénzügyi műveletek eredményének pozitív értéke változtat az alapvető trenden. Közben a visszaváltás elsődleges forrásának, a pénzeszköznek, nemcsak a kamata, abszolút nagysága is mindkét helyi pénznem esetén csökkenő tendenciát vett fel az elmúlt egypár évben.

Itt jelentős különbség tapasztalható: míg a Balatoni Korona Zrt esetében a tőkeleszállítás miatt már elismertette a tulajdonos önkormányzatokkal a veszteséget, a szövetkezet tagjai még csak a közgyűlésen szembesültek a szövetkezetbe bevitt vagyonuk elértéktelenedésével. A pénzeszközökből a jegyzett tőke 40%-át sem sikerülne visszafizetni. A balatoni koronánál szerencsésebb a helyzet, van még egy jelentősebb forgóeszközcsoporthoz, a követelések, melyeket remélhetőleg rövid időn belül szintén pénzzé lehetne tenni. A helyi pénzek létrehozása során többen a résztartalékolású pénzrendszer ingatagságát hangsúlyozták.

A 4. ábrán látható, hogy a pénzeszközök szinte mindig egy irányba mozognak, nem a gazdálkodás sajátos vonásainak, hibáknak, hanem a hasonló külső körülményeknek, pl. banki kondícióknak tudhatók be. A kékfrank esetében az a kedvezőtlen helyzet állt elő, hogy rövid lejáratú kötelezettségeik magasabbak, mint a pénzeszközök. Ez azt jelenti, hogy a fedezet nem teljesen elegendő arra, hogy kifizessék a kékfrankok címletértékét megszűnéskor (bár biztosan lesznek olyanok, akik megőrzik, vannak gyűjtői is a „különleges” pénzeknek és talán van olyan is, ami csak elkallódik vagy megsemmisül). Tehát valószínűleg azért mégis elegendő lesz a fedezet.

4. ábra

A pénzeszközök alakulása a helyi pénz kibocsátásától a 2016-os év végéig

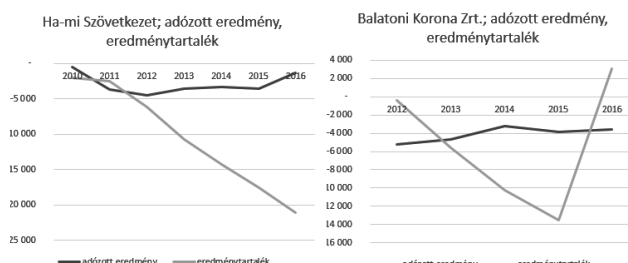

A CCXXXV. törvény ugyan kimondja, hogy a helyi pénz használóit kell először kifizetni a fedezetből, visszaváltani az utalványokat, de itt ők kvázi megegyeznek a kibocsátókkal, mert a szövetkezeti tagok a helyi pénz elsődleges használói is egyben, ők pedig bevitt vagyonuk erejéig felelnek a szövetkezet kötelezettségeiért. Ha az immateriális javak nem értékesíthetők, akkor a szövetkezet tagjai semmit sem kaphatnak vissza tagi befizetéseikből. A balatoni korona esetében is magasak a rövid lejáratú kötelezettségek, de a pénzzé tehető követelésállományt is figyelembe kell venni, a balatoni korona esetében a jegyzett tőke és a forgóeszközök értéke a kötelezettségekre és a tulajdonosok kifizetésére is épp elegendő, igaz, éppen 2016-ban szállította le a tulajdonosok által befektetett össz-

szegyet, a jegyzett tőkét 50%-kal, miközben az 5. ábrán is megfigyelhető veszteségek miatt a folyamatos tőkevesztés nem állt meg.

5. ábra

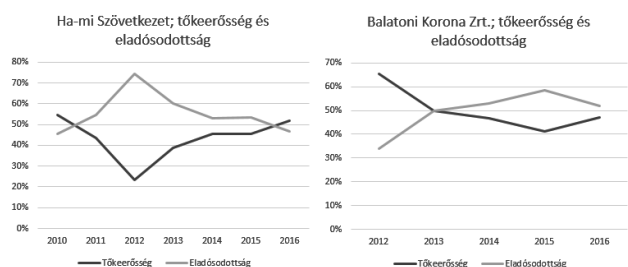
Az adózott eredmény és az eredménytartalék alakulása a helyi pénz kibocsátásától a 2016-os év végéig

A nagymértékű tőkevesztés mindkét helyi pénz-kibocsátó, -forgalmazó számára komoly problémát okoz, mindkettőjük esetében az utóbbi években 3-4 millió forint közötti értéket vett fel az egy éves veszteség (kivétel a kékfrank 2016-os éve, amikor feltehetően látványosan csökkent a kékfrank használata, így az ehhez kapcsolódó közvetlen költségek is csökkentek). Ha pedig ez nem változik, az eredmény tartósan negatív, a tőkevesztés elkerülhetetlen. A balatoni korona esetében az eredménytartalék javára történt a tőkeleszállítás, ezért a látványos javulás, de a jövőre nézve semmi biztatót nem mutat a diagram, ha csak valamiféle drasztikus változtatást nem sikerül elérni akár a működtetésben, akár az alapvető koncepcióban. Megjegyzendő, hogy addicionális előnyök utólagos hozzáadását választva a balatoni korona jelentősebb mozgástérrel jelentkezik, hiszen a Zrt. tulajdonosai önkormányzatok, amelyeknek javaslattevői, döntési jogköre jóval szélesebb. Az önkormányzatok támogatása a helyi pénzhez szinte nélkülözhetetlen (Parádi Dolgos, 2016b). A szövetkezetnek inkább indulásakor lett volna lehetősége az érdekeltek körét bővíteni és azokat valamilyen módon a teherviselésbe bevonni.

6. ábra

A tőkeerősség és az eladósodottság alakulása a helyi pénz kibocsátásától a 2016-os év végéig

A 6. ábrán szemléltetett tőkeerősség és eladósodottság mutatók hiába mutatnak javuló tendenciát mindkét esetben, tartósan rossz értékek, amelyek esetében a javulás üteme, ha változatlan marad, elégtelen.

A kékfrank esetében a 2016-os beszámoló becslésekbe bocsátkozik, amely szerint a rentabilitáshoz 240 millió forint forgalomra lenne szükség, ami a jelenlegi tízszerese. Megjegyzendő, hogy a helyi pénz-kibocsátók működésére vonatkozó kellő tapasztalatok hiányában, ilyen távol a megcélzott forgalomtól, ez csak nagyvonalú becslésként állja meg a helyét, még akkor is, ha a legmodernebb controllingmódszerek figyelembevételével történt a számítás. Nevezhetjük ezt fedezeti pontnak, az elérésére azonban semmi esély nincs. Tagokra lebontva (2016-ban 227 fő) ez 82.000,-Ft kékfrank-forgalmat igényel havonta. Azonban jelenleg pusztán 40 fő aktív kékfrank-használó van a 227 főből, ők is csak oly mértékben, hogy az összes forgalom 96%-át két tag bonyolítja csupán. Ez jól mutatja a kékfrank marginális helyzetét a fizetési forgalomban. Így igazából kilátás sem nagyon van a változásokra, nem véletlen, hogy a vezetés a szövetkezet megszűnését fontolgatja. Tény, hogy a két pénzhelyettesítő utalvány számos dologban eltér egymástól, a fenntarthatatlan működésben, a vártnál jóval csekélyebb forgalomban azonban nem.

A problémák lehetséges okai, az eddigi tapasztalatok

Feltehetően eredetileg is sok volt a helyben történő vásárlás (az MNB szerint 50-70%), mindenki szívesebben költi a pénzét a már ismert gazdasági szereplőknél (Helmeczi – Kóczán, 2011). Bejáratott kapcsolatok alakultak ki, amelyek helyi pénz nélkül több előnyt is tartalmazhatnak a néhány százalékos diszkontnál. Ráadásul e kedvezmények nem feltétlenül összevonhatók. A kereskedőnek, szolgáltatónak, termelőnek egyébként is érdeke a magasabb forgalom, nagyobb kereslet, ennek megfelelően ad kedvezményeket, a kékfrank használata nélkül is. Az a feltételezés sem biztosan igaz, hogy gyorsabban költenek: valószínűleg a helyi pénznek nevezett utalványt használók annyit tartanak az eszközből, amennyit vásárlási szokásaik alapján egyébként is biztosan elköltenének e helyi vállalkozásoknál, a többletet visszaváltják. (A jutalék csökkentése, bár a közösség kívánságára történt, nem volt praktikus, noha nyilván, a forgalom növekedését, az ödzkodók meggyőzését várták tőle.)

Liettaer is említi, az emberek meggyőzése a nehéz, hogy „beindulhasson” a pénz, elérje a használóknak azt a minimumát, amely mellett már jól tud működni. Magyarország az Európai Unió egyik legrosszabb helyzetben levő országa. 2015-ben az egy főre jutó fogyasztást tekintve az uniós átlag 62%-át mondhattuk magunkénak. Ha még nem érvényesülnek a kézzelfogható előnyök, a lakosság számára a helyi pénz lokálpatriotizmusból történő használata luxuscikknek tekinthető, amire a jelenlegi jövedelmi szinten nincs kereslet. Ezzel egybevé, hogy a szövetkezet tagjainak többsége jómódú vállalkozó. További vizsgálatot is igényelne, de a Nyugat-magyarországi Egyetem (ma Soproni Egyetem) diákjai által végzett felmérésből az derül ki, hogy a pénznemet nem használók, illetve nem ismerők alacsonyabb iskolázottságúak és jövedelműek. A felmérésben szereplő kérdés célzata más, minden esetre azt is tükrözi, hogy a pénzt leginkább egy (jómódú) tár-

sadalmi rétegbe tartozó személyek és vállalkozásaik használják és ismerik.

Számos előzetes feltételezés és becslés talán eleve túl optimista volt. Szinte minden tényező a helyi pénzt kibocsátó szövetkezet várakozásainál rosszabbul alakult: kockázatbecslés nem történt, vagy nem volt alapos. Lóránt Károly a kékfrank indulásának évében, 2010-ben, kifejezetten a kékfrankra gyűjtötte össze a bevezetés előnyeit. Az ő 6 pontja nem csak a saját várakozásait tükrözte, hanem a szövetkezet elnökségének véleménye is hasonló volt. Érdemes megvizsgálni, hol sérülnek ezek a kijelentések. A hozzáírt megállapítás nem feltétlenül cáfolja az eredeti állítást, inkább árnyalja. Az eredeti írás konkrétumokba bocsátkozik, helyhiány miatt itt a megállapításra került a hangsúly.

„I. A KÉKFRANK utalvány előnye, hogy a pénzüntezeti haszon régióinkban marad.” (Lóránt, 2010, 13. o.)

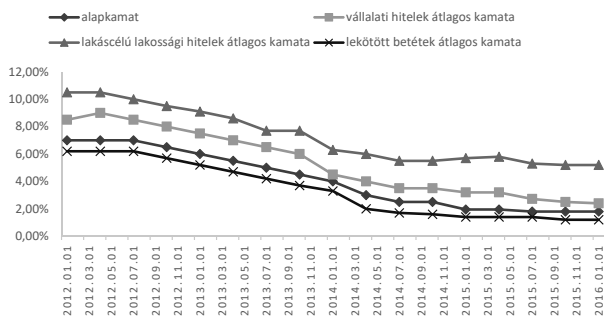
A helyi pénzüntézet kezelésében működő helyi pénzrendszer, ahogy ez a kékfrank esetében van, nagyon hasznos a helyiek számára, hiszen a helyi pénzüntézetnél a fedezetként kezelt összeg jóvoltából nő a betétállomány, nő a hitelezési lehetőség. Az alacsony kamatok révén csökkent a kamatmarzs, a hitelezés haszna bőven elmarad attól, amennyivel a szerző számol. Mivel nem terjedt el a várt mértékben a helyi pénz, így ez a fedezet nem jelent számottevő forrást a pénzüntézet számára. Egyébként ahhoz, hogy a helyben nyújtható hitelek állománya nőjön, ahhoz az is kell, hogy prosperitás legyen, hogy erre a vállalkozások és a lakosság is igényt formáljanak. Egyébként e hitelezés haszna is a szűkebb régióé – csak ez nem számottevő.

„II. A KÉKFRANK utalvány előnye a jelentős kamattöbblet elérése.” (Lóránt, 2010, 13. o.)

A jelenlegi kamatbevétel nagyon alacsony. 2013-tól különösen megmutatkozik a bevételekben az alacsony kamat hatása. Ahogy a 7. ábrán is megfigyelhető, a kamatok ekkor még jelentősebben kezdtek el csökkenni, a bankok hitelezési kedve pedig nőni. Amellett, hogy a le-

7. ábra

Lakossági és vállalati kamatok 2012-2016 (százalék)

Forrás: Vértes András (2016): *Gazdaság – mitől lesz jobb?*

tétbe helyezett összegek kamatai csökkentek, valószínűleg a pénzbőség is kevésbé vonzóvá és indokolttá tette a helyi pénzzel való tranzakciókat.

„III. A KÉKFRANK utalvány előnye a bővülő és olcsóbb hitelkínálat.” (Lóránt, 2010, 13. o.)

Fentebb említettek alapján, az összeg marginális. A hitelek árazására pedig nem tud hatni.

„IV. A KÉKFRANK utalvány előnye, hogy gyorsabban forog, mint a kamatozó forint.” (Lóránt, 2010, 14. o.)

Valószínűleg senki nem vált több kékfrankot, mint amit hagyományosan, szokásosan elkölt. Az alacsony visszaváltási jutalék miatt (gyakorlatilag ezért volt értelme a magasabb %-nak) bármikor, kis veszteséggel forintra váltja kékfrankját, az adódó befektetési lehetőségektől nem esik el. A Ha-mi Szövetkezet 2016-os szövetkezeti beszámolójából kiderül, hogy a forgási sebesség nagyjából 4, ami a magyar forint m1-kategóriájával nagyjából (3,5-4) közel azonos, de talán kevés ennyi információ messzemenő következtetések levonására. Például az is kérdés, hogy ha az elképzelt méretgazdaságos méretekben működik, akkor vajon gyorsabban forog-e?

„V. A KÉKFRANK utalvány használata elmélyíti, erősíti a helyi gazdasági szereplők közötti együttműködést.” (Lóránt, 2010, 14. o.)

A vállalkozások együttműködése nem csak a kékfrank által valósul meg, a körön belüli vállalkozások között nem a kékfrank teremt kapcsolatot. Szabó és Farkas 2011-ben megjelent, felmérésük tanulságait közlő cikkükben így jellemzik a vállalkozások körében jellemző együttműködési készséget a válság éveiben, amikor az összefogás erősödése logikus következményként várható: „A válság hatására megváltozott-e a vállalkozók együttműködése? Erre a kérdésre nagyon kevesen adták azt a választ, hogy a vállalkozók együttműködése a válság hatására erősödött volna. A leggyakoribb válasz az volt, hogy a korábbi együttműködési készség is gyengült a gyengülő forgalom, a megrendelésekért folyó harc miatt. A közös erőfeszítésekkel küzdeni a válság ellen jellegű válasz csak elenyésző arányban, kivételként volt megfigyelhető” (Szabó – Farkas, 37. o.).

A bizalmatlanság az üzleti szektorban – de azon kívül is – az átlagosnál jobban jellemzi a magyar társadalmat (magának a helyi pénzeknek a kialakulását is nagyban indokolja a bankrendszerrel szembeni bizalmatlanság). A bizalom és a társadalmi tőke mérésének több aspektusa van. A bankrendszerrel szemben mért bizalmatlanság is jelentős Magyarországon, de számos tanulmány megállapítja, hogy a közbizalom (az emberek egymással szembeni bizalma) is nagyon alacsony. A bizalom hiányában eleve kérdéses, hogy lehet-e működtetni ilyen helyi pénzrendszereket. Az is kérdéses például, hogy ösztönözheti-e a helyi pénz azokat a vállalkozásokat a helyi pénz használatra, akik korábban a forgatható utalvány létrehozásához

köthető vállalkozásokkal nem álltak kapcsolatban. (Ekkor valóban magasabb szintre emelné a kapcsolatokat.) De az is lehetséges, hogy eleve bizalmatlanul tekintenek a helyi pénzre (gondolván, a létrehozóknak ebből valamiféle haszna származik, neki azonban legalább is csak kényelmetlenséget okozna).

A TÁRKI 2009-es és 2013-as felmérésében egyszerre szerepelt a kettőféle vetület, ebben az látszik, hogy nem csak az intézmények – köztük az MNB iránt átlag alatti a bizalom (amely egyébként 2009-ről 2013-ra javult!) -, de még szembetűnőbben elmarad a nemzetközi átlagtól az emberek egymás iránti bizalma, amely semmiféle javulást nem mutatott a két adatfelvétel időpontja között. Az emberek 67%-ának az az alapattitűdje, hogy ő tisztességes, míg mások nem azok. A felmérések szerint világsők vagyunk azzal az állítással való egyetértésben, hogy „csak mások kárán lehet meggazdagodni” (Tóth, 2013 /Tárki/).

„VI. A KÉKFRANK utalvány használói egymásnak kedvezményeket adhatnak, és ezzel növelhetik a kölcsönös forgalmat.” (Lóránt, 2010, 14. o.)

Ha a továbbiakban alacsony a kékfrank forgalom, kedvezmények adására kényszerülnek a kékfrank nélkül is, hiszen a kedvezmények révén való értékesítés a marketing-, illetve az árpolitikák természetesen részét képezik. A kékfrank elfogadói rákényszerülnek arra, hogy szezonálisan egyéb – a lehető legmagasabb – kedvezményeket biztosítsák vevőiknek. A jó partneri viszony elismerésére adott kedvezmények minden bizonnyal a kékfrank előtt és után is jelen vannak. Óvatosságból nem kínálhatnak magas diszkontot kékfrankos vásárlóiknak és gyakran azt is kikötik, hogy ez más kedvezménnyel nem összevonható. Így elmondható, hogy ez a kedvezmény érdemben nem mozdítja meg a helyi piacot.

Alapvető, hogy a bankrendszer nyugalmi állapota sem kedvez a helyipénz-kezdeményezéseknek. A kamatok is csökkennek, a hitelezési verseny is fellendül, a kisvállalkozások könnyebben jutnak pénzhez, főként, ha nem banki programok is kiegészítik a hitelforrásokat. Bár a helyipénz-kezdeményezéseket mindenképpen célszerű lenne a válságig megtartani, amikor különösen érvényesülnének előnyei. Tarafás katasztrófa-rövidlátásnak nevezi (Tarafás, 2001), hogy a bankrendszer szereplői a válság elmúltával veszítenek éberségükből és valamilyen szinten visszarendeződnek a korábban a problémákhoz vezető állapotok. Ehhez persze a bankok ügyfeleinek is hasonló katasztrófa-rövidlátással kell rendelkezniük. Lényegében a válság miatti sokkot „felejtve”, attól időben távolabb kerülve a helyi pénzt használó kör tagjainak elkötelezettsége csökken.

A bankrendszer, amióta csak a technológia lehetővé teszi, igyekszik leszorítani a fizikailag megfogható pénz használatát. A készpénztartás ugyanis drága, a jegybank szerint, ha az elektronikus fizetési módokat választanák az emberek, akkor a GDP 0,4%-a megspórolható lenne. A másik vonzó dolog a kényelem, amely ezzel jár a pénz használói számára (Turján et al., 2011).

A fizikai megjelenési formával a helyi pénzek kibocsátói akarva-akaratlan arról is döntöttek, hogy különleges papírból, eljárással, biztonsági elemekkel kell rendelkeznie e pénzhelyettesítőknak. A magyar pénzjegynyomdában kiváló minőségű bankjegyformátumú utalványok előállítására kezdődött meg a helyi pénzek megjelenésével. Ugyanazokkal a biztonsági elemekkel kell rendelkezniük, mint a forintbankjegyeknek. Ráadásul, ha van pl. 20.000-es címlet (a kékfrankból van), akkor nagyobb veszélyeket hordoz, mint a kisebb címletek. Mindez nagyon drágává teszi az előállítását. Az érem másik oldala, hogy ma a törvényi szabályozás elrettent a pénzhamisítástól, az utalványhamisítás azonban nem esik ilyen szigorú feltételek alá (Helmecci – Kóczán 2011). Valószínűleg, ha a kibocsátók által elképzelt mértékben általánossá válna a helyi pénz használata, a következő komoly fejtörést ez okozná.

Kontraszelekciónak is érvényesülhetnek. Még az is előfordul, hogy valaki éppen azért nem érvényesíti a közösségi érdeket, mert a számára fontos értékeket közvetítő vállalkozás még nem csatlakozott az elfogadók hálójához, vagy másnak kedvezőbbek a feltételei. Azaz, ha nem lenne a helyipénz-elfogadás, a közösség érdekeit jobban szolgálót választaná (pl. magyar árut kínáló helyi kereskedőt), de a helyipénz-kezdemény miatt a másikat (az import árut kínáló helyi kereskedőt, aki csatlakozott a körhöz, vagy nagyobb kedvezményt ad), amely kevésbé előnyös a közösség szempontjából. Ha a pénz használótól maguk döntenek a gazdaság szereplői és figyelnek ezekre a lokálpatrióta szempontokra, amilyen a helyi gazdaság erősítése, a helyi gazdálkodók helyzetének javítása, a helyi életkörülmények javítása. Akinek ezek az értékek előkelő helyen helyezkednek el az értékrendjében, a hivatalos pénzeszköz révén is tud figyelni az általa preferált értékek támogatására, el tudja dönteni, mi szolgálja a környezete és a közössége érdekeit. Talán ennek a tudatosságnak az erősítése még fontosabb, mint a helyi pénz használata. Másik paradoxon, hogy a magas tranzakciós költségek is vezethetnek oda, hogy végső soron éppen kevesebb jut a helyi vállalkozásokra, mint amennyi akkor jutna, ha a hivatalos pénznemben fizetnének (Helmecci – Kóczán, 2011).

Következtetések, adalékok a helyi pénz működésének javítása érdekében

A helyi pénzt – a jövő eszközeként – inkább elektronikus eszközként kellene létrehozni, elektronikus pénztárca formában (Gál – Gáspárné, 2013), noha a 2013. évi CCXXXV. törvény az egyes fizetési szolgáltatásokról szerint a helyi pénz (forgatható utalvány) Magyarországon csak papíralapú lehet. Megjegyzendő, hogy az elektronikus formában létrehozás nem jelent elektronikuspénz-kibocsátást. Igaz az is, hogy a magyarországi helyi pénzek patinás megjelenésükkel az adott város, szűkebb földrajzi terület imázsának megtámogatását is zászlajukra tűzték. Tény, hogy jelentős investíciót igényelne ez a jelenben és egyelőre egyik vizsgált pénznek sincs erre lehetősége.

Alapos átgondolást igényel, lehet-e még a kölcsönös előnyök mezsgyéjén megállapodásokat kötni? Milyen

speciális helyi adottságok mentén lehet elindulni? Mely célok elérését segítheti addicionális funkciókkal a helyi pénznem, de ezeket be kell árazni és el kell fogadni, hogy ezeket valakinek meg kell fizetnie! Pontos számításokat igényel, kinek, milyen haszna keletkezik, ki az, aki ennek megfelelően besegítene a finanszírozásba. A forgalom bővítésének teret ad – bár a kormány ugyan cafetériaelemként nem engedélyezte a helyi pénzeket –, hogy az önkormányzatok például a jutalmakat kifizethetik balatoni koronában is, ahogy ez eddig is megtörtént már.

Az önkormányzatok által létrehozott helyipénz-rendszerek terjedtek el inkább. Igaz, attól, hogy nem ők hozzák létre, elkötelezett támogatásuk esetén is működhet jól a pénzrendszer. Vele szembenve azonban nehéz elképzelni a sikeres működést. Természetesen a civil szervezetek, szövetkezetek is lehetnek elhivatottak bizonyos társadalmilag fontos célok megvalósítása iránt, sőt, alulról szerveződő jellegük miatt talán jobban kifejezik a helyi-pénz-elgondolás szellemiségét is, de az önkormányzatok rendelkeznek inkább olyan jogosítványokkal, hatáskörrel, ami nem ütközik – vagy csak nem feltétlenül – falakba. Ezért szerencsés, ha az önkormányzatok is aktívan részt vesznek a helyi pénz bevezetésében (Parádi Dolgos, 2016b).

Felhasznált irodalom

- Balogh László – Parádi Dolgos Anett – Varga József (2014): A szabadpénz elmélete a jelenlegi hazai helyi pénzek működésében. *Regional and Business Studies*, Vol 6 No 1, 1-11. o.
- Gál Veronika A. – Gáspárné Vér Katalin (2013): E-pénz, helyi pénz. In: *Acta Scientiarum Socialium*, No 38, Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 101-109. o.
- Helmecki István Nándor – Kóczán Gergely (2011): A „helyi pénznek” nevezett utalványokról. *MNB Szemle*, 2011. április, 30-43. o.
- Juhász Zita (2010): A nonprofit szervezetek szerepe a foglalkoztatottság növelésében. In: Andrassy Adél (szerk.): "Gazdaság és társadalom" nemzetközi tudományos konferencia tanulmánykötete. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2009.11.03.
- Lietaer, B. – Belgin, S. (2017): Új pénz egy új világnak. Budapest: Bankráció Kft.
- Lóránt Károly (2010): A helyi gazdaság és a helyi pénz jelentősége a magyar gazdaságban. *Makrotrend2000*, Budapest, <http://www.makrotrend2000.hu/#read> (letöltve: 2017. aug.1)
- Parádi Dolgos Anett (2016a): A helyi pénzek a hazai gyakorlatban. In: *Pénzügyekről másképpen – Fenntarthatóság és közösségi pénzügyek*. Budapest: Wolters Kluwer, 235-249. o.
- Parádi Dolgos Anett (2016b): Az önkormányzatok szerepe a helyi pénz kibocsátásában és működtetésében. In: *Pénzügyekről másképpen – Fenntarthatóság és közösségi pénzügyek*. Budapest: Wolters Kluwer, 147-159. o.
- Szabó József – Farkas Szilveszter (2011): A válság hatásai a magyar kis- és középvállalati szektorban. *Veze-téstudomány/Budapest Management Review*, 42 (9), 29-39. o.
- Tarafás Imre (2001): A monetáris politika a nagy válságtól az ingatag pénzpiacokig. Budapest: Aula Kiadó
- Tóth Balázs István (2011): A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben. *Pénzügyi Szemle*, 2011/1. szám, 66-77. o.
- Tóth István György (2013): Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom érték szerkezetében. Budapest: Tarki Társadalomkutató Intézet Zrt. (2009-es kutatásra épült rá.) <http://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/>
- Turján Anikó – Divéki Éva – Keszy-Harmath Zoltánné – Kóczán Gergely – Takács Kristóf (2011): Semmi sincs ingyen. A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése. *MNB tanulmányok 93.*, Budapest: MNB
- Varga József – Madaras Attila (2013): A helyi pénz kezdeményezések elméleti alapjai. In: *Acta Scientiarum Socialium*, No 38. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 45-58. o.
- Varga József (2016a): Helyi pénzek működésének nemzetközi tapasztalatai. In: Kerekes Sándor (szerk.): *Pénzügyekről másképpen: Fenntarthatóság és közösségi pénzügyek*. Budapest: CompLex Wolters Kluwer, 209-234. o.
- Varga József (2016b): A helyi pénzek megjelenése és szerepe a gazdaságban. In: *Pénzügyekről másképpen – Fenntarthatóság és közösségi pénzügyek*. Budapest: Wolters Kluwer, 161-207. o.
- Varga, J. – Vér, K. – Gáspár, B. – Cseh, B. (2016): The Tokaji Dukát role in the world of the Hungarian local currencies. In: Csata, A. – Bíró, B. E. – Fejér-Király, G. – György, O. – Kassay, J. – Nagy, B. – Tanczos, L. J. (eds.): *Challenges in the Carpathian Basin. Integration and modernization opportunities on the edges of Europe: 13th Annual International Conference on Economics and Business*. 1102 p.
- Vértes András (2016): *Gazdaság – mitől lesz jobb?* Budapest: Republikon, 2016. április 20., prezentáció.
- Soproni kézfrank honlapja, Ha-mi Összefogunk Európai Szövetkezet tájékoztatói www.kezfrank.hu
- Ha-mi Összefogunk Európai Szövetkezet éves beszámoló
- Balatoni korona honlapja, Balatoni Korona Zrt. tájékoztató anyagai www.balatonikorona.hu
- Balatoni Korona Zrt. éves beszámoló
2013. évi V. törvény – a Polgári Törvénykönyvről
2013. évi CCXXXV. törvény az egyes fizetési szolgáltatásokról